Chet tilini o‘rganishda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning pedagogik va psixologik asoslari

Raxmanova Sarvinoz Alisherovna
Termiz davlat pedagogika instituti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada chet tilini o‘rganish jarayonida o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik va psixologik asoslari tahlil qilinadi. Kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy qismlari, uni rivojlantirishga ta’sir etuvchi omillar hamda zamonaviy ta’lim texnologiyalarining o‘rni yoritilgan. Shuningdek, motivatsiya, shaxslararo muloqot, til muhiti va interaktiv metodlarning kommunikativ kompetensiyani shakllantirishdagi ahamiyati ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari chet tilini samarali o‘qitishda kommunikativ yondashuvning ustuvorligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: kommunikativ kompetensiya, chet tili ta’limi, motivatsiya, kommunikativ yondashuv, nutqiy faoliyat, interaktiv metodlar, pedagogik texnologiyalar.

Аннотация.В данной статье рассматриваются педагогические и психологические основы развития коммуникативной компетенции в процессе изучения иностранного языка. Анализируются структурные компоненты коммуникативной компетенции, факторы, влияющие на её формирование, а также роль современных образовательных технологий. Особое внимание уделяется мотивации, межличностному общению, языковой среде и интерактивным методам обучения. Результаты исследования подтверждают эффективность коммуникативного подхода в обучении иностранным языкам.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, обучение иностранному языку, мотивация, коммуникативный подход, речевая деятельность, интерактивные методы.

Abstract

This article examines the pedagogical and psychological foundations of developing communicative competence in foreign language learning. It analyzes the components of communicative competence, the factors influencing its development, and the role of modern educational technologies. Particular attention is given to motivation, interpersonal communication, language environment, and interactive teaching methods. The findings highlight the effectiveness of the communicative approach in foreign language education.

Keywords: communicative competence, foreign language learning, motivation, communicative approach, speech activity, interactive methods.

Kirish

Zamonaviy ta’lim tizimida chet tillarini o‘qitishning asosiy maqsadi o‘quvchilarda kommunikativ kompetensiyani shakllantirish va rivojlantirishdan iborat. Bugungi globallashuv sharoitida chet tilini bilish nafaqat lingvistik bilimlarni egallash, balki turli madaniyat vakillari bilan samarali muloqot qilish imkoniyatini ham yaratadi.

Shu sababli kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish masalasi pedagogika, psixologiya va lingvodidaktikaning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Kommunikativ kompetensiyaning rivojlanishi o‘quvchilarning nutqiy faoliyati, motivatsiyasi, til muhiti va ta’lim jarayonida qo‘llaniladigan metodlarga bevosita bog‘liqdir.

Kommunikativ kompetensiya tushunchasi va uning tarkibi

Kommunikativ kompetensiya atamasi ilk bor amerikalik tilshunos D. Hymes tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan. Olimning fikricha, tilni bilish faqat grammatik qoidalarni o‘zlashtirish bilan cheklanmaydi, balki undan turli kommunikativ vaziyatlarda samarali foydalanishni ham nazarda tutadi.

Kommunikativ kompetensiya quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

Lingvistik kompetensiya
Tilning fonetik, leksik va grammatik qoidalarini bilish.
Sotsiolingvistik kompetensiya
Til birliklarini ijtimoiy vaziyatga mos ravishda qo‘llash qobiliyati.
Diskursiv kompetensiya
Mantiqan bog‘langan va mazmunan yaxlit nutq yaratish ko‘nikmasi.
Strategik kompetensiya
Muloqot davomida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni bartaraf etish strategiyalaridan foydalanish.
Madaniyatlararo kompetensiya
Turli madaniyat vakillari bilan samarali muloqot qilish qobiliyati.
Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning psixologik omillari
Motivatsiya
Motivatsiya chet tilini o‘rganish jarayonining harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi. Motivatsiyasi yuqori bo‘lgan o‘quvchilar o‘quv faoliyatida faolroq ishtirok etadilar va yuqori natijalarga erishadilar.
R. Gardnerning tadqiqotlariga ko‘ra, integrativ va instrumental motivatsiya chet tilini muvaffaqiyatli o‘zlashtirishning muhim omillaridan hisoblanadi.
Shaxslararo muloqot
Kommunikativ kompetensiyaning shakllanishida shaxslararo munosabatlar muhim rol o‘ynaydi. O‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi ijobiy muloqot o‘quvchilarning o‘z fikrlarini erkin ifoda etishlariga yordam beradi.

Psixologik to‘siqlar
Ko‘plab o‘quvchilar chet tilida gapirishda quyidagi qiyinchiliklarga duch keladilar:
xato qilishdan qo‘rqish;
o‘ziga ishonchsizlik;
nutqiy xavotir;
auditoriya oldida gapirishdan cho‘chish.
Mazkur omillar kommunikativ faollikni pasaytirishi mumkin.
Emotsional holat
Ijobiy emotsional muhit o‘quvchilarning nutqiy faoliyatini faollashtiradi. O‘qituvchi tomonidan yaratilgan qulay psixologik atmosfera kommunikativ kompetensiyaning rivojlanishiga xizmat qiladi.
Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning pedagogik asoslari
Kommunikativ yondashuv
Kommunikativ yondashuv chet tilini o‘qitishning eng samarali metodlaridan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuvda asosiy e’tibor grammatik qoidalarni yodlashga emas, balki muloqot qilish qobiliyatini rivojlantirishga qaratiladi.
Kommunikativ yondashuvning afzalliklari:
tabiiy muloqot muhiti yaratadi;
o‘quvchilarning nutqiy faolligini oshiradi;
amaliy ko‘nikmalarni shakllantiradi;
tilni real vaziyatlarda qo‘llash imkonini beradi.
Interaktiv metodlar
Interaktiv metodlar o‘quvchilarning faol ishtirokini ta’minlaydi.
Rolli o‘yinlar
Rolli o‘yinlar kommunikativ vaziyatlarni modellashtirish imkonini beradi.
Munozara va debatlar
Talabalarning tanqidiy fikrlashini va og‘zaki nutqini rivojlantiradi.
Aqliy hujum
Yangi g‘oyalarni ishlab chiqish va erkin fikr almashish imkoniyatini yaratadi.

Klaster metodi

Mavzuga oid tushunchalar o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlashga yordam beradi.

Til muhiti va kommunikativ kompetensiya

Til muhiti kommunikativ kompetensiyaning rivojlanishida muhim omil hisoblanadi.

Tabiiy til muhiti mavjud bo‘lmagan sharoitlarda quyidagi vositalardan foydalanish mumkin:

autentik matnlar;

videomateriallar;

podkastlar;

onlayn platformalar;

xalqaro muloqot loyihalari.

Bunday vositalar o‘quvchilarning til bilan muntazam aloqada bo‘lishlarini ta’minlaydi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o‘rni

Raqamli texnologiyalar kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

Quyidagi texnologiyalar samarali hisoblanadi:

Moodle;

Google Classroom;

Zoom;

Microsoft Teams;

Quizlet;

Kahoot.

Mazkur vositalar o‘quvchilarning mustaqil ta’lim olishiga va muloqot qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishiga yordam beradi.

Kommunikativ kompetensiyani baholash mezonlari

Kommunikativ kompetensiyani baholashda quyidagi mezonlardan foydalaniladi:

Mezon Tavsif

Aniqlik Til birliklaridan to‘g‘ri foydalanish

Ravonlik Nutqning uzluksizligi

Moslik Vaziyatga mos nutq qo‘llash

Boylik Lug‘at zaxirasining kengligi

Muloqot faolligi Kommunikativ vazifalarni bajarish darajasi

Xulosa

Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish chet tilini o‘qitishning eng muhim maqsadlaridan biridir. Ushbu jarayonning muvaffaqiyati motivatsiya, emotsional holat, til muhiti va pedagogik yondashuvlarga bog‘liq.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, kommunikativ yondashuv, interaktiv metodlar va zamonaviy pedagogik texnologiyalar o‘quvchilarning nutqiy faolligini oshirishda hamda kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Shu bois chet tili darslarida kommunikativ vazifalarga asoslangan faoliyatlarni keng qo‘llash maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

Hymes D. On Communicative Competence. – Harmondsworth: Penguin Books, 1972.

Canale M., Swain M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing. Applied Linguistics, 1980.

Gardner R.C. Social Psychology and Second Language Learning. – London: Edward Arnold, 1985.

Richards J.C. Communicative Language Teaching Today. – Cambridge University Press, 2006.

Brown H.D. Principles of Language Learning and Teaching. – Pearson Education, 2007.

Jalolov J. Chet til o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2012.

Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. – Cambridge University Press, 2014.

Galskova N.D. Teoriya obucheniya inostrannym yazykam. – Moskva: Akademiya, 2018.